

Historia Brazylii: 10 dat, które powinieneś znać

15 czerwca 2014

W Brazylii rozpoczęły się XX. Mistrzostwa Świata w piłce nożnej. Oczy całego świata zwrócone są na jedno z najważniejszych państw Ameryki Południowej. Jak układała się jego historia?

KOLONIA

Brazylia została odkryta przez Europejczyków 22 kwietnia 1500 r. Dokonał tego Pedro Álvares Cabral, portugalski żeglarz, zmierzający w kierunku Przylądku Dobrej Nadziei, który został zniesiony przez sztorm na zachód. Portugalia objęła obszar Brazylii zgodnie z traktatem z Tordesillas z 1494 r., który dzielił nowoodkryte tereny amerykańskie pomiędzy dwa iberyjskie państwa kolonialne. Dopiero w 1501 r. na ziemię tę przybyli pierwsi osadnicy portugalscy, w kolejnych latach obszar dzisiejszej Brazylii został podzielony na kapitanie – dziedziczne obszary władane przez przedstawicieli szlachty portugalskiej, położone równoleżnikowo w głąb lądu. W 1532 r. powstała pierwsza kolonia São Vicente, położona na terenie dzisiejszego stanu São Paulo.

Brazylia stanowiła dla Portugalii przede wszystkim źródło surowców naturalnych – drzewa, barwników, trzciny cukrowej a w późniejszym okresie również bawełny i płodów rolnych. Z powodu niemożności wykorzystania rdzennej ludności do pracy, kolonizatorzy zaczęli sprowadzać do Ameryki czarną ludność niewolniczą.

DYNASTIA

W 1808 r. regent portugalski Jan (późniejszy Jan VI), rządzący w imieniu chorej na melancholię matki Marii I, uciekł ze swojego kraju przed inwazją napoleońską i przybył do Brazylii.

Amerykański kraj na kilkanaście stał się siedzibą dworu portugalskiej rodziny królewskiej, od 1815 r. rządzącej Zjednoczonym Królestwem Portugalii, Brazylii i Algarve.

Okres rządów Jana VI rozpoczął proces usamodzielnienia się Brazylii. W roku 1821 władca powrócił do Europy, pozostawiając w Ameryce swojego starszego syna Pedra.

CESARSTWO

We wrześniu 1822 r., na wieść o ograniczeniach niezależności Brazylii dokonanych przez Jana VI, jego syn Pedro ogłosił niepodległość południowoamerykańskiego państwa. Według narodowej mitologii, miał tego dokonać na brzegu rzeki Ipiranga, trzymając w wyciągniętej dłoni miecz i wznosząc okrzyk „Niepodległość albo śmierć”. Pedro obwołał się cesarzem Brazylii, nawiązując m.in. do idei napoleońskiej, a także podkreślając niezależność nowego państwa. Początkowo prowadził w Brazylii liberalną politykę (wprowadzając m.in. monarchię konstytucyjną), z czasem jednak wzmocnił swoją władzę kosztem parlamentu. Był również aktywnym uczestnikiem polityki południowoamerykańskiej, prowadząc m.in. wojnę z Argentyną.

W 1831 r. Pedro I abdykował, przekazując władzę swojemu synowi Pedrowi II. Przyczyną rezygnacji z tronu była malejąca popularność władcy, jego nieudane zaangażowanie się w sprawy Portugalii po śmierci Jana VI (konflikt z bratem Michałem) oraz utrata prowincji cisplatańskiej, czyli dzisiejszego Urugwaju. Pedro II kontynuował liberalną politykę swojego ojca, wspierając m.in. rozwój gospodarczy (inwestycje w przemysł i infrastrukturę a także uprawę kawy) oraz zmiany społeczne, w tym dążąc do zniesienia niewolnictwa. Cesarstwo brazylijskie prowadziło także wojny z Argentyną, Paragwajem i Urugwajem.

REPUBLIKA

Cesarstwo upadło w wyniku zamachu stanu, przeprowadzonego 15 listopada 1889 r. przez marszałka Manuela Deodoro da Fonseca,

zwolennika opcji republikańskiej. Objął on urząd prezydenta (na który wybrała go armia), przejawiał jednak tendencje autorytarne, został więc zmuszony do rezygnacji w 1891 r.

W tym samym roku w Brazylii wprowadzono nową konstytucję wzorowaną na ustroju USA (samo państwo nazwano Republiką Stanów Zjednoczonych Brazylii), z silną pozycją prezydenta oraz ustrojem federacyjnym. Wiodącą siłą polityczną w państwie byli wielcy posiadacze ziemscy, którzy stworzyli system patronacki znany jako coronelismo. Powoli rozwijającym się gospodarczo państwem wstrząsały kryzysy polityczne, rewolty wojskowe (m.in. bunt marynarzy w Rio de Janeiro w 1910 r.) oraz bunty ludowe (m.in. w 1897 r. i w latach 1912-1916).

GORĄCZKA

Choć emigracja Polaków do Brazylii trwała stale przez całą II połowę XIX wieku (już w 1869 r. powstała kolonia polska Pilarzinho), to w 1890 r. wybuchła tzw. gorączka brazylijska, czyli fala emigracji chłopów polskich do Brazylii, która jak inne państwa amerykańskie szukała imigrantów z Europy jako kolonizatorów wielkich obszarów kraju.

Szacuje się, że do wybuchu pierwszej wojny światowej do Brazylii przybyło 100 tys. Polaków, głównie z zaboru rosyjskiego. Zajmowali się oni przede wszystkim rolnictwem. Społeczność polska skupiona była głównie w stanach Parana, Rio Grande do Sul i Santa Catarina. Po 1938 r. władze Brazylii rozpoczęły jednak politykę nacjonalizacji imigrantów, która doprowadziła do osłabienia tożsamości Polaków, tworzących do tej pory silne i stosunkowo zamknięte na zewnątrz wspólnoty. Szacuje się, że w Brazylii żyje od 800 tys. do 3 mln osób polskiego pochodzenia.

DYKTATOR

Wielki kryzys 1929 r. uderzył w Brazylię spadkiem popytu na kawę, czyli główny towar eksportowy tego państwa. Doprowadziło to do przewrotu wojskowego i obalenia rządów oligarchii

kawowej. W 1930 r. do władzy doszedł Getúlio Dornelles Vargas – najważniejszy z dyktatorów w historii tego południowoamerykańskiego państwa. Był on zdecydowanym antykomunistą chętnie posługującym się hasłami populistycznymi. Swoje rządy opierał na miejskiej klasie średniej, łamiąc wpływy polityczne wielkich posiadaczy ziemskich. Vargas zmagał się m.in. z powstaniem konstytucjonalistów w 1932 r. a także dwoma próbami zamachu stanu: komunistyczną (1935) oraz faszystowską (1938).

Brazylia Vargasa rozwijała się gospodarczo pod wpływem polityki interwencjonistycznej, którą dyktator prowadził wzorując się na innych państwach ówczesnego świata. W 1937 r. ogłosił powstanie „Nowego Państwa” – projektu nacjonalistycznego czerpiącego wzór z autorytarnych państw europejskich (m.in. z sanacyjnej Polski – stąd ówczesną konstytucję nazywano „constituicao polaca”) z pewną domieszką faszyzmu. Vargas sprawował dyktatorskie rządy do 1945 r., kiedy doszło do stopniowej demokratyzacji życia politycznej w Brazylii. W 1950 r. ponownie wybrano go na prezydenta, jednak w związku z kryzysem państwa i naciskami wojskowych był dyktator popełnił w 1954 r. samobójstwo.

KORPUS

O ile rząd Vargasa sympatyzował z latami 1930. z faszystowskimi Włochami i III Rzeszą, o tyle po wybuchu drugiej wojny światowej Brazylia dołączyła do koalicji alianckiej przeciw Hitlerowi, jako jedyne państwo Ameryki Południowej wysyłając do Europy swój korpus ekspedycyjny a także siły powietrzne i flotę.

Liczący 25 tys. Brazylijski Korpus Ekspedycyjny walczył we Włoszech od 1944 r., wykazując się m.in. w bitwach o Monte Castello oraz Collecchio-Fornovo. Dowódcą BKE był gen. Mascarenhas de Moraes. Udział brazylijskich oddziałów w II wojnie światowej stał się ważnym mitem sił zbrojnych tego państwa.

STOLICA

W 1960 r. oficjalnie otwarta została nowa stolica państwa – Brasilia. Budowa trwała od 1956 r., a jej patronem był socjaldemokratyczny prezydent Juscelino Kubitschek de Oliveira, wzorem poprzednich przywódców państwa wspierający interwencjonizm i głoszący hasło „Pięćdziesięciu lat postępu w pięć lat”.

Brasilia, ulokowano w środku rozległego kraju, miała stać się nową, wzorcową stolicą, która poprzez przeniesienie z dominującego do tej pory wybrzeża miała wspierać integrację całości państwa. Głównymi autorami projektu byli dwaj brazylijscy architekci Lucio Costa (plan przestrzenny) i Oscar Niemeyer (budynki użyteczności publicznej). Miasto stanowił klasyczny przykład architektonicznego i urbanistycznego modernizmu, z wyraźnym podziałem dzielnic mieszkalnych, handlowych, przemysłowych i administracyjnych, dużą ilością zieleni i planowaniem budynków pod kątem zapewnienia im odpowiedniej ilości słońca. Architektura Brasilii pełna jest futurystycznych budynków ze szkła, stali i marmuru. Projekt ten wzbudza liczne kontrowersje, krytykuje się go m.in. jako sztuczną inwestycję nieprzyjazną mieszkańcom wybudowaną wbrew procesom gospodarczym.

JUNTA

W 1964 r. władzę w Brazylii objęła junta wojskowa, która obaliła rządy lewicowego prezydenta João Goularta, który obejmując władzę w 1961 r. dążył do wprowadzenia reform społecznych i gospodarczych, m.in. reformę rolną i nacjonalizację przemysłu naftowego. Wojskowi, sprzeciwiając się korupcji, demokracji, kryzysowi gospodarczemu i rzekomym poglądom komunistycznym prezydenta, przejęli całość władzy, którą dzierżyli do 1985 r. (choć pierwsze wolne wybory odbyły się w Brazylii w 1989 r.). Pierwszym przywódcą junty był gen. Castelo Branco.

Zasługą rządów wojskowych było doprowadzenie do tzw. „brazylijskiego cudu gospodarczego” na przełomie lat 1960. i 1970., będącego efektem neoliberalnych reform. W 1973 r. Brazylia osiągnęła 14% stopę wzrostu gospodarczego, jednak na początku lat 1980. popadła w głęboki kryzys prowadzący do ogromnego zadłużenia. Junta, popierana przez USA, była aktywnym uczestnikiem południowoamerykańskiego sojuszu antykomunistycznego. W kraju zniesiono swobody obywatelskie i wprowadzono cenzurę, w więzieniach umieszczono tysiące Brazylijczyków sprzeciwiających się dyktaturze. Wielu przeciwników politycznych było torturowanych i mordowanych – współczesne śledztwa pokazują udział służb specjalnych w śmierci Juscelino Kubitscheka de Oliveiry oraz João Goularta.

PREZYDENT

1 stycznia 2003 r. urząd prezydenta Brazylii objął Luiz Inácio Lula da Silva – urodzony w 1945 r. w biednej rodzinie robotniczej działacz związkowy i jeden z przywódców lewicowej opozycji wobec rządów generałów, nazywany przez niektórych „brazylijskim Wałęsą”. Od 1989 r. był on stałym kandydatem lewicy w wyborach prezydenckich.

Prezydent Lula da Silva prowadził lewicową politykę reformistyczną, której głównym celem było niwelowanie ogromnego rozwarstwienia społecznego i biedy na obrzeżach wielkich brazylijskich miast poprzez rozbudowane programy społeczne. Brazylijski przywódca popierał też integrację państw Ameryki Południowej w ramach Mercosur. W czasach jego rządów Brazylia przeżywała okres prosperity gospodarczej, stając się ósmą gospodarką świata docenianą za skuteczną walkę z biedą. Wzrosła także jej pozycja międzynarodowa. Luiz Inácio Lula da Silva pełnił urząd prezydenta przez dwie kadencje, do 1 stycznia 2011 r., kiedy jego miejsce zajęła popierana przez niego Dilma Rousseff.

Autor: Tomasz Leszkowicz

Źródło: Histmag.org

Licencja: [CC BY-SA 3.0](https://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/)